

De internationale gemeenschap heeft ingegrepen in Libië. **Welke waarden en belangen spelen een rol bij het aanvallen van** een land? Een analyse.

tekst **mr. dr. Kees Homan** – generaal-majoor der mariniers, adviseur van het ‘Conflict and Security Programme’ van Instituut Clingendael • beeld **Reuters**

Wanneer grijp je in een ander land in?

Onder welke voorwaarden steunt een land militair ingrijpen en neemt het daar ook aan deel? Die vraag rijst na de recente gebeurtenissen in Libië. De NAVO-lidstaten Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk waren vrij snel voor de instelling van een *no-fly zone*, terwijl Duitsland en Turkije zich al snel tegen een *no-fly zone* uitspraken. De NAVO worstelt sinds de Koude Oorlog nog altijd met het identificeren van gezamenlijke dreigingen, zeker nu het bondgenootschap inmiddels 28 lidstaten met uiteenlopende ideeën telt. Het nieuwe Strategisch Concept van de NAVO – dat op de top in Lissabon vorig najaar werd goedgekeurd – is dan ook meer een verklaring van intenties dan een inhoudelijk document. Niet verwonderlijk, alle lidstaten moesten er immers mee instemmen. Zo’n document krijgt dan het karakter van een compromis. Zo hechten de nieuwe lidstaten in Oost-Europa vooral belang aan artikel 5 van het NAVO-verdrag, de collectieve verdediging. Deze landen vrezen een agressieve opstelling van Rusland. Landen als de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk vinden echter dat mondiale dreigingen een militair optreden ver buiten het NAVO-verdragsgebied vereisen. Voor zulke operaties dient er politieke consensus tussen de lidstaten te bestaan. Dit brengt echter nog niet de verplichting met zich mee een militaire bijdrage te leveren. Griekenland zag in 1999 bijvoor-

beeld af van een actieve militaire bijdrage aan de NAVO-interventie in Kosovo. En wanneer lidstaten wel een militaire bijdrage leveren, maken zij soms voorbeelden. De Duitse Bondsdag bijvoorbeeld bedong voor de Duitse troepen in Afghanistan dat patrouilles voor het donker terug moeten zijn op de thuisbasis.

Welke ethische invalshoek?

In Nederland hoeft de Tweede Kamer formeel niet in te stemmen met een missie. De regering hecht echter zeer aan een parlementaire meerderheid en doet daarvoor soms ook concessies. Zo bepleitte het toenmalig Tweede Kamerlid Bert Koenders bij de discussie over de VN-missie in Ethiopië-Eritrea in 2000, ook Apachehelikopters mee te sturen. Ondanks dat verschillende militaire deskundigen verklaarden dat dit niet nodig was, stemde de regering – om een parlementaire meerderheid te verkrijgen – in met de uitzending van deze helikopters. Ook bij de komende politiemissie naar Kunduz deed de regering concessies tegenover de Kamer. Dit staat overigens op gespannen voet met het beginsel ‘de regering regeert, het parlement controleert’. Vanuit een ethische invalshoek domineert in de besluitvorming soms de zogenaamde *gezindheidsethiek* boven de *verantwoordelijkheidsethiek*. Hiervan was bijvoorbeeld grotendeels sprake bij de besluitvorming over de uitzending van een Nederlands bataljon naar Bosnië in

1993. Televisiebeelden van vermagerde gevangenen achter prikkeldraad en indirecte oproepen tot actie in de actualiteitenrubrieken droegen bij aan een groot politiek-maatschappelijk draagvlak voor uitzending. In feite was hier sprake van gezindheidsethiek. Hierbij staan intenties, een zuiver geweten en een symbolisch gebaar centraal. Naderhand bleek dat zowel de eerste bataljonscommandant als de chef defensiestaf van een *mission impossible* spraken. Voor deze twee militairen was in feite sprake van verantwoor-

delijkheidsethiek: de consequenties van de beslissing stonden voor hen centraal.

Waarden én belangen

Vaak wordt beweerd dat de Nederlandse krijgsmacht tegenwoordig vooral wordt ingezet ter verdediging van waarden. De begrippen ‘waarde’ en ‘belang’ zijn echter moeilijk af te bakenen en worden vaak door elkaar gebruikt. Voor Nederland is de betekenis van het begrip waarde „de waarde die in de Grondwet wordt toegekend aan de handhaving en de bevordering van de internationale rechtsorde”. Het is in ons land politiek en maatschappelijk ook acceptabeler om over *waarden* in plaats van *belangen* te spreken. Maar voor Nederland als handelsnatie van de eerste orde is een goed functionerende internationale rechtsorde tevens een economisch belang. Een voorbeeld van de inzet van de Nederlandse krijgsmacht, waarbij zowel belangen als waarden een rol speelden, was onze aanwezigheid in Uruzgan. Een belangrijke reden voor onze aanwezigheid betrof *ónze veiligheid*. Voorkomen moest worden dat Afghanistan weer een vrijhaven zou worden

voor terroristische groeperingen, waarvan de activiteiten uiteindelijk ook ons land zouden kunnen treffen. Twee aangevoerde redenen die als waarden konden worden aangemerkt, waren *solidariteit* door bij te dragen aan de wederopbouw en de bevordering van mensenrechten, en de *geloofwaardigheid* van de NAVO. Afghanistan is volgens sommige waarnemers zelfs een lakmoesproef voor het voortbestaan van de NAVO. Ook de humanitaire NAVO-interventie in Kosovo is een voorbeeld van een interventie waarbij zowel waarden als belangen een rol speelden. Als redenen voor de interventie voerde de NAVO aan dat de Servische activiteiten in Kosovo een humanitaire noodsituatie hadden gecreëerd; dat de Serven misdrijven pleegden tegen de menselijkheid en dat het gebruik van geweld door het regime van Milosevic tegen de Albanese Kosovaren op gespannen voet stond met de mondiale normen van gemeenschappelijke menselijkheid. Hoewel deze humanitaire redenen de primaire impuls waren voor de interventie, speelde ook *eigenbelang* een rol. Zo bestond er zorg dat een langdurig conflict in de zuidelijke Balkan een massale vluchtelingen crisis in Europa teweeg zou brengen. Ook vreesde de NAVO dat wanneer ze de crisis niet zou indammen, deze zich naar buurlanden zou verspreiden, in het bijzonder Macedonië, Albanië en Bulgarije.

Kortom, onder het etiket ‘humanitaire interventie’ gaan soms ook andere motieven schuil. In feite is slechts in twee gevallen een directe inzet van onze krijgsmacht vanzelfsprekend, namelijk wanneer de territoriale integriteit van ons grondgebied bedreigd wordt of het onafhankelijk politiek en maatschappelijk functioneren van ons land op het spel staat. De Amerikaan Richard Haass noemt dit een *war of necessity* (oorlog uit noodzaak). Het andere type oorlog noemt hij *war of choice* (oorlog uit keuze). Bij dit laatste type kunnen dus tal van motieven een rol spelen.

„CDA en CU moeten aan de slag, anders dreigen **Italiaanse toestanden**”

In de VS kiezen christenen tussen de Republikeinen en de Democraten. In Groot-Brittannië tussen Labour en de Conservatives. Dat doen ze al jaren. Geen keuze voor een christelijke partij, gewoon een keuze tussen links en rechts. Kennelijk kunnen christenen in die landen met beide kampen uit de voeten. In Nederland was dat – net als in Duitsland, België en Italië – lange tijd ondenkbaar. Een katholiek stemde KVP, een protestant SGP, CHU of ARP. En een enkele doorbraakchristen koos in de voetsporen van Buskes en Banning voor de PvdA. Maar de hoofdmoot was: christenen stemmen een christelijke partij. In België is dat veranderd, in Italië is de christendemocratie nagenoeg verdwenen en ook in Nederland is er geen automatisme meer van de stem op een christelijke partij. Even makkelijk gaan de stemmen naar de VVD, de PvdA, GroenLinks of de PVV. Historisch een heel bijzondere situatie in Nederland: de christelijke partijen dreigen te verdwijnen! CDA en CU – de grote verliezers van de Statenverkiezingen – zijn ook door hun christelijke achterban gepasseerd. Dit moet deze partijen wel te denken geven. Kiezers willen geen plat pragmatisme en geen zwalkende koers. Nee, ze willen een authentiek geluid en voor christelijke partijen betekent dat: een authentiek christelijk geluid. De toekomst van de christelijke politiek staat op het spel; het is geen vanzelfsprekendheid meer. De leegloop van de christelijke partijen is niet zozeer een gevolg van de secularisatie, maar van de vervlakking van deze partijen. Het is aan het CDA en aan de CU om te laten zien dat christelijke partijvorming wel meerwaarde heeft. Graag iets meer authenticiteit! Een eigenzinnig geluid dat laat zien dat de moderne tijd schreeuwt om de toepassing van christelijke principes. CDA en CU moeten aan de slag. Anders dreigen Italiaanse toestanden.

Leonard Geluk is voorzitter van het College van Bestuur van ROC Midden Nederland en voormalig CDA-wethouder in Rotterdam.